

Případ P. Bohumíra Bunži

V minulém díle byl představen poutavý životní příběh kněze F. Maňáka. Byl jedním z mnoha bojovníků proti komunistickému režimu v naší zemi. Na rozdíl od jiných se mu podařilo uprchnout a dožít svůj život v nelehkých podmínkách, ale ve svobodě.

Dnes nabídneme životopis dalšího kněze, pedagoga a prefekta arcibiskupského gymnázia, jehož zápas a boj proti komunistickému režimu dopadl daleko tragičtěji.

Neobejdeme se bez malého dějinného exkurzu, jak vlastně komunistické tažení proti církvi probíhalo. Snad bude laskavému čtenáři k užitku i k poučení.

Církev, a nejenom katolická, byla pro komunistický režim nepřítelem č. 1. A jako takovému mu věnovala mimořádnou pozornost. Komunisty dráždil jednak vyhraněný názor církevního establishmentu na politický vývoj roku 1948, způsob převzetí moci a také nesouhlas církve s materialistickým chápáním světa. Svoji roli pochopitelně sehrál i pozemkový fond, jehož byly církve obecně vlastníky a který měl být znárodněn a zabaven, stejně jako nemovitosti a cenný majetek.

Už v srpnu roku 1948 bylo zřízeno církevní oddělení Ústředního akčního výboru Národní fronty a dostalo za úkol vypracovat taktiku, jak ovládnout církev. Speciálním problémem byla církev katolická, protože tu nebylo možné, na rozdíl od církve evangelické, prohlásit za národní, a tudíž ji jen tak dostat pod kontrolu státní moci. Katolíci byli chráněni mocí Vatikánu a to bylo zapotřebí za každou cenu změnit.

Stanovenou strategií církevního oddělení bylo:

- oddělit katolíky od Vatikánu, nejlépe přerušením styků na nejvyšší úrovni
- vytvořit novou národní církev, odtrženou od Říma
- vnést rozkol mezi nižší a vyšší klérus
- zastrašit a likvidovat intelektuální elity v čele katolické církve, vytvořit odstrašující příklady a obvinít je z nejhorších zločinů proti republice
- vysunout do popředí nové osobnosti uvnitř církve, které budou ochotny ke kolaboraci s komunistickou státní mocí a dát jim zdání legitimacy
- nenapravitelně pokřivit obraz církve v historické národní paměti

Tato strategie měla dlouhodobý rámec, počítalo se s pečlivou realizací po mnoho let. Sami dnes můžeme posoudit, nakolik se komunistickému režimu jeho záměry povedlo realizovat.

Je dobré si uvědomit, že komunisté byli pro církev těžkým soupeřem. Byli nepoměrně zkušenější ve strojení různých úkladů, k dispozici měli státní výkonný aparát, neváhali použít i brutální násilí. Proti nim stáli lidé, nadaní slovem. Lidé s intelektuální dispozicí a

morálním kreditem, ale často lidsky nezkušením a v politickém boji naivním. Ocitujme ze směrnice Ústředního výboru KSČ, která definuje proticírkevní boj:

- přísně budou kontrolována kázání a promluvy duchovenstva všech náboženských složek
- majetek církve katolické bude konfiskován a podle potřeby přidělen církvím národním
- je třeba zostudit kněžstvo najímáním placených žen za každou cenu, pokud možno z katolických rodin¹

Velmi důležité bylo zbavit církve její majetkové základny. Revize první pozemkové reformy byla nařízena již 11. července 1947, ale k otevřenému zabavování pozemkového majetku a nemovitostí docházelo až po 25. 2. 1948. Vlastníkům půdy bylo ponecháno jen symbolických 50 hektarů. Olomoucké arcibiskupské statky měly rozlohu zhruba 34 000 hektarů polností, lesů a vodních ploch. Vše bylo v dalších několika letech zabaveno a zestátněno. O celkové ztrátě církevních pozemků se vedou spory do dnešních dnů, pozemkový církevní majetek je odhadován na 255 000 hektarů v celé ČR.

V březnu 1948 byl přijat nový zákon č. 46/1948 Sb. o pozemkové reformě, který výrazně rozšiřoval oblast konfiskací pozemků všech větších vlastníků. Cílem bylo získat sympatie především menších zemědělských podnikatelů pro státní reformy ve stylu „ať platí bohatí“.

V okamžiku, kdy se katolická církev postavila na odpor všem těmto opatřením, komunisté jednoznačně přitvrdili kurz. Za tažení proti církvi odpovídala tzv. „církevní šestka“ – Čepička², Fierlinger, Kopecký, Široký, Klementis a Nejedlý.³

Česká biskupská konference v Pastýřském listu ze 4. 3. 1948 odmítla splnit požadavek vlády, aby církve uznala legitimitu poúnorového režimu. Válka byla vyhlášena. V březnu 1949 přijalo vedení KSČ tzv. „Karlovarský program“ – jeho cílem bylo totální ovládnutí církve a zlomení odporu i násilím.

Jakou ironií bylo založení „Katolické akce“ v červnu 1949, která měla představit veřejnosti komunisty akceptovatelné kněze, „vlastenecky smýšlejícího“ Bohuslava Černockého nebo Josefa Plojgara. Vatikán reaguje dvěma exkomunikačními dekrety. První z 20. 6. 1949⁴ exkomunikuje všechny, kteří k nepravé Katolické akci přistoupili (kromě těch, kteří tento akt postoupili pod nátlakem). Většina kněží následně svůj souhlas odvolala, dokonce i Plojgar a Katolická akce ukončila svoji činnost v roce 1951.

¹ Směrnice proticírkevního boje, spis Moštěk a spol., Archiv MV, a. č. V-7875.

² Rodák z Kroměříže

³ KRYSL, M.: Církevní zákony z roku 1949. Právo 2012, s. 26–27

⁴ Decretum schismatica „actio catholica“ in cecoslovachia damnatur, dostupné z <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS%2041%20%5B1949%5D%20-%20ocr.pdf>

Další exkomunikační dekret z 1. 7. 1949 odsuzuje všechny, kteří hájili nebo propagovali materialistické komunistické učení.⁵

15. 6. 1949 byl vydán Pastýřský list biskupů „*Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*“. Tento list věřícím naplno odhalil charakter komunistické moci. Není divu, že se jej snažila oficiální moc zabavit a zakázat a jeho čtení bylo zdrojem dalších represí, mimo jiné i internace arcibiskupa Berana. Dokument byl prohlášen za velezrádný a již jeho držení zakládalo státní moci právo na postih.

Během roku 1949 byla církev zbavena zbytků své majetkové základny a dostala se pod kontrolu státní moci. Nová právní situace byla vtělena do církevních zákonů z roku 1949. Bylo zapotřebí umlčet ty z církevních představitelů, kteří proti represím protestovali. Přistoupilo se na tichou formu likvidace církevních elit. 19. 6. 1949 byl zadržen arcibiskup Beran po přečtení výše uvedeného Pastýřského listu v chrámu sv. Víta a internován. Pokračovalo se dalšími církevními hodnostáři, jediný, kdo zatím unikl byl P. Štěpán Trochta. Do sídel biskupů byli dosazeni tzv. církevní vládní komisaři. Beranovi byla plně přičtena k tíži i suspendace a následná exkomunikace Plojgara.⁶ Katolický tisk byl umlčen již dávno⁷, represe postihly i řadu katolických mládežnických organizací a škol.

Režimní postupy vůči laikům a nižšímu kléru byly daleko tvrdší. Na podzim roku 1949 při hlavní správě vyšetřování Stb⁸ vznikl církevní odbor, „Zvláštní útvar pro církevní záležitosti“. Procesy se rozjely naplno. Byli pozatýkáni představitelé církevních řádů, Machulka, Tajovský, Šilhan a další a dostali tvrdé tresty. Vazba a vyšetřování samotné bylo doprovázeno mučením, fyzickým i psychickým, extrémně tvrdé byly i podmínky pro výkon trestu. Na všech jmenovaných se podepsali především tři nechvalně proslulí prokurátoři – Urválek, Čížek a Brožová-Polednová.

Komunistická moc zuřivě vystoupila proti „čichošťskému zázraku“, jehož hlavní aktér P. Toufar byl ve vězení týrán a na následky mučení zemřel. Byl natočen propagandistický film „*Běda tomu, skrze koho pohoršení přichází*“, kde byl zázrak podán jako velezrádný akt pomýleného kněze, přímo řízeného z Vatikánu.⁹ Ostatně tento čin posloužil jako záminka k roztrhání diplomatických styků se Svatým stolcem. Česká církev katolická v zásadě přestala existovat jako nezávislá instituce. Bylo již jen zapotřebí zamést a uklidit. Následovala vlna zatýkání, útočné kampaně v tisku manipulovaly veřejné mínění správným směrem, monstrprocesy byly natáčeny na film a přenášeny rozhlasem. Odsuzovalo se v Čechách, na Moravě i na Slovensku. Na přelomu listopadu a prosince roku 1950 proběhl známý proces „s pomocníky biskupů“, odsouzen byl světící biskup

⁵ Platí dodnes, nebyl odvolán. Netýkal se jen Československa, ale komunismu obecně. Je tak dokladem pevného protikomunistického postoje Piovské éry papežství.

⁶ P. Josef Plojhar, 1902–1981, kolaboval s komunistickým režimem, byl vůdcem komunisty organizovaných „katolických“ organizací, poslanec Národního shromáždění za čs. stranu lidovou, tajný člen KSČ před r. 1948, svoji exkomunikaci neuznal. Dnes symbol odpadlictví a zrady.

⁷ Zakázán byl již 27. 2. 1948

⁸ Stb – Státní tajná bezpečnost

⁹ Toufar sám nemohl pro svou devastaci ve filmu účinkovat. Jeho roli si přisvojil sám prokurátor Čížek.

olomoucký Stanislav Zela (25 let)¹⁰, benediktýnský opat Anastáz Opasek (doživotí)¹¹, sekretář arcibiskupa Berana Jan Boukal (18 let) a další. V případě biskupa Zely se dokonce několik dnů diskutovalo o možnosti navrhnout trest smrti.

Paleta obvinění byla vždy široká, jako by komunisté chtěli dokázat, že církev podléhala všem svodům materiálního světa a řídila se heslem „kdo káže vodu, pije víno“. Nejčastěji se prokazovaly činy, spojené s příkazy Vatikánu. Vyzvědačská činnost ve prospěch západních mocností, spiknutí proti lidově demokratickému režimu, častá byla také obvinění z hospodářské kriminality. Vatikán byl obviňován ze spojení s gestapem a nacismem, kněží měli být řízeni i agenty světového sionismu. Nelze zde uvést jména všech obviněných kněží a řeholních bratrů a sester. A v případě obviněných to prakticky automaticky znamenalo také odsouzených. Byly jich totiž desítky, dokonce stovky. Vrcholnou ukázkou komunistické zvůle je „případ Babice“. Zde komunisté neváhali zavraždit agentem Stb i své vlastní členy strany, jen aby mohli zlomit odpor proti kolektivizaci na jihozápadní Moravě. Údajní agenti a zrádci národa kněz P. Bula – popraven 1952, kněz P. Drbola – popraven 1951, kněz P. Pařil – popraven 1951. Zbývá zodpovědět častou otázku laického čtenáře – proč? Proč se obvinění přiznávali slovem i písmem, vlastním podpisem, když byli nevinní? Proč se dokonce přiznávali nahlas a doslovně v rozhlasových přenosech, nebo pro sebe žádali vysoké tresty? Odpověď není jednoduchá a sama o sobě vysvětluje podstatu zvůle 50. let. Svoji roli sehrála kombinace zastrahování, fyzického teroru a mučení, psychický nátlak s nedostatkem spánku a lidská degradace. To vše v neustále se opakujícím rytmu. Po řadu dnů, týdnů a měsíců. Vyšetřovatelé vězňům přelíčení v soudní síni představovali jako vyvrcholení a konec všech muk. Pokud ovšem budou výpovědi koncipované tak, jak si oni přejí. Mnozí z obviněných na dně svého utrpení ještě hledali smysl toho všeho. Přece někde musí být vina, třeba skrytá, snad jen pochybení, nechtěné a nevinné, a pokud se přizná, pak trest bude mírnější. Těžko si umíme představit muka toho, kdo pochopí, že je jen oběť ve spárech někoho, komu na ní vůbec nezáleží.

Jakmile vyšetřování začalo směřovat k porušení zákona 231/1948 Sb., zejména paragrafů 1–4, šlo doslova o krk. To věděli vyšetřovatelé i obvinění. Paragrafy zločinů proti vnější a vnitřní bezpečnosti státu znamenaly vždy reálný rozsudek trestu smrti. Často vyšetřovatelé nabízeli „obchod“. Souhlasem s „jemnější formou zločinů“ bylo možné uchránit se od nejhoršího.

Následovaly další procesy a na jejich konci zbyla smutná statistika:

- dlouholetá internace biskupů a vězení pro mnohé z nich
- ochromení svobodné vůle katolické církve a podřízení státní kontrole
- vězení s následky a trvalým poškozením zdraví pro cca 500 kněží a 350 řeholníků

¹⁰ Propuštěn byl až roku 1963, zbytek života dožil v nucené internaci, rehabilitován po své smrti roku 1969

¹¹ Propuštěn roku 1960

- zrušení mužských klášterů, bohosloveckých seminářů, katolických institucí a škol, omezení pastorace
- nutný státní souhlas s výkonem kněžské služby

Ze svobodné katolické církve v Československu zůstaly v 50. letech jen trosky, stala se dočasně poslušným nástrojem státu. Dokonáno jest.

Bohumír BUNŽA – oběť politické vraždy

Narodil se ve vinařském městě Bzenci, na jihu Moravy, 17. března 1877. Zemědělská rodina Bunžů byla v Bzenci poměrně rozvětvená, žili ve Vracovské a Olšovské ulici, příbuzní měli domy v Olšovci a v Barácích. Nevíme, jaké mládí měl mladý Bohumír. Zřejmě žil všední život mladého chlapce konce 19. století. Přes den ve škole, pomáhal rodičům na poli, v neděli v kostele ministroval.

Protože měl studijní talent, poslali jej rodiče na gymnázium v Uherském Hradišti. Zde zdárně odmaturoval a obdržel diplom. V červenci roku 1896 zamířil do Olomouce, protože jeho další životní dráha byla zvolena. Bohumír se chtěl stát knězem. Studuje teologickou fakultu a má štěstí na výborné učitele. Zde prožije i přelom století a na úsvitu nového získá absolutorium. Píše se 1. července 1901. Před

mladým novoknězem leží celý profesní i osobní život. Zahájí ho ve Strání, obci ležící nedaleko jeho rodiště. Jako kaplan zde působí necelé dva první roky své kněžské kariéry. A právě nyní máme možnost doplnit údaje v životopisech P. Bunži o důležitou informaci. Vesměs je uváděn jeho následný přechod do Vyškova. Ale předtím získal mladý kněz ještě jednu svoji osobní a profesní zkušenost. V roce 1902 byl totiž svými nadřízenými povolán do Kroměříže a stal se prefektem Arcibiskupského semináře. Byl pověřen výchovou a pedagogickým vedením mladých seminaristů, nepříliš věkem vzdálených od jeho studijních let. V té době seminář ještě neměl právo veřejnosti a v budově probíhala tzv. domácí výuka. P. Bunža před sebou původně neměl určenou dráhu učitele nebo vychovatele. 1. dubna 1902 totiž v budově „malého semináře“ v Kroměříži náhle a neočekávaně zemřel prefekt Jan Pospíšil. Byl stejně starý jako P. Bunža a jeho smrt žáky těžce zasáhla. Bylo zapotřebí ihned doplnit prefektský stav a nejlépe stejně mladým knězem.¹² A tak tímto způsobem Bohumír přišel ke své první pedagogické zkušenosti. Byl členem sboru do podzimu roku 1902, příliš krátce na to, aby v dějinách ústavu zanechal trvalejší stopu. Přesto ve svém životě na tuto zkušenost naváže a jako vyučující náboženství ve Vyškově se kantořině bude věnovat.

¹² XXV. Jubilejní výroční zpráva Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži, 1855–1935, s. 34.

Na podzim roku 1902 nastupuje kaplanské místo ve Vyškově, kde stráví deset let. Vyškov byl od počátku 20. století velmi antiklerikálním územím. Jakékoliv náboženské aktivity a snahy narážely na tvrdý odpor především představitelů oficiální správy města. Snad je toho příčinou přítomnost bohatého městského patriciátu, protože se v této vrstvě etablovala skupina, propagující českou autonomii. Církev byla automaticky brána jako prorakouská a loajální se státním režimem. Nesouhlas s politikou církve se ve Vyškově zaměřil především na organizaci Orla, jehož působení ve městě dráždilo a orelský slet v roce 1909 zde dopadl velmi neslavně.¹³ Bohumír Bunža ve Vyškově stráví svá „učednická léta“ a v roce 1912 je povolán do Olomouce. Stal se olomouckým dómským vikářem. Při olomoucké katedrále bývalo dvanáctičlenné vikářské kolegium, které zastupovalo kanovníky především v duchovní správě dómské farnosti a pracovalo také v konzistoři. Za dómské vikáře bývali vybíráni nadaní kněží, kterým se později takto otevírala cesta k vyšším úřadům.

Od června 1918 je ale P. Bunža zpět ve Vyškově, tentokrát již jako farář. Nadšeně přivítal vyhlášení republiky a zapojil se okamžitě i do činnosti městské samosprávy. Je členem prvního okresního národního výboru a po několik období pracuje také jako náměstek starosty. Jeho vztahy s radnicí ale nebyly idylické. V letech 1923 až 1927 svádí urputný zápas o katolické bohoslužby v kostele sv. Anny v tehdejší Štefánikově ulici. Ten radnice dala k dispozici evangelické a československé církvi. A nastal scénář, tolik podobný situacím v jiných moravských městech. Nekatolické církve trvaly na tom, že v „jejich“ kostele nemají katolické bohoslužby místo. Ovšem P. Bunža nepracoval jen na poli vyškovské církve. Naplno se pozitivně projevil jeho organizační talent spojený s pílí, sociálním cítěním a osobním charisma. Velkou péči věnoval „Vzdělávacímu a vychovávacímu ústavu sester dominikánek ve Vyškově“ (soukromá občanská dívčí škola měšťanská). Tento ústav vznikl již roku 1896 za podpory 1. kontribučenské spořitelny. Ústav si získal vynikající pověst, přestože se jednalo o ostře vyprofilovanou katolickou organizaci, která to ve Vyškově neměla vždy jednoduché.¹⁴ Zde se vrátil ke své pedagogické a vychovatelské praxi, zahájené v Kroměříži. Několik let vyučoval náboženství na trojtřídní měšťanské škole a ve dvou ročnících rodinné školy, kde se vzdělávaly dívky z širokého okolí. A tak se kněz Bunža stal znovu učitelem.

V roce 1934 byl jmenován vyškovským děkanem. Ve Vyškově byl známou a respektovanou osobností, ale svoje postavení si musel vybojovat. Když se na přelomu let 1936/1937 konal ve městě sjezd rodáků-katolíků, radnice se odmítla s delegací setkat. P. Bunža nechal před radnicí postavit pódium, ze kterého jedovatě radním připomněl, že na stavbu vyškovské radnice přispěla olomoucká diecéze. Z malé demonstrace se stal tábor lidu, o kterém se psalo i v místních novinách. Zastupitelé města se naučili s osobou P. Bunži počítat.

¹³ Procházka, P.: Vyškovská farnost 1945–1952. Bakalářská práce, MUNI Brno 2006.

¹⁴ Ústav byl násilně zrušen v roce 1948

Jeho velký soukromý zájem o historii jej přivedl i do řad Městského muzejního spolku, jehož se stal členem. Společně s profesorem Procházkou a dr. Zhánělem vytvořili trojici badatelů, kteří se živě zajímali o historii regionu. Výsledkem jeho badatelského zájmu byla dokonce zdařilá publikace *O náboženské sektě bratří lulečských*. Jeho malá historická studie o osudech lulečských Habánů nebyla ojedinělou prací. Zájem o historii jej neopustil ani ve vysokém věku. Byl to také muž neotřelých a zajímavých názorů. Když byl na návštěvě v Praze, při procházce po Čechově mostě si povzdechl nad osudem protektorátního prezidenta Háchy: „Byl to velký muž... dějiny to časem ukáží.“¹⁵

P. Bunža pociťoval nedostatek péče o trpící a bezmocné. Sám zaujal v městské radě jasný a neústupný postoj – chudým je třeba pomoci. Zakládá Charitu, pro kterou získal sestry Kongregace sester těšitelek božského srdce Ježíšova z Rajhradu. Sestry měly s péčí o chudé a nemocné bohaté zkušenosti a Charita svým způsobem nahrazovala chybějící městskou nemocnici.¹⁶ Sestry ostatně odešly po válce do vyškovské nemocnice, která byla od roku 1943 zřízena v budově bývalého reálného gymnázia.¹⁷ Projekt péče o nemocné v jejich domácnostech přidal P. Bunžovi na popularitě. Ale vyškovská Charita měla i jiné poslání. Jednou z jejich důležitých aktivit byla i finanční podpora katolického spolkového života. Bunžovy činy svědčí o knězi, hluboko zakotvenému ve své farnosti. Sám se stal aktivním členem a předsedou Jednoty katolického duchovenstva arcidiecéze olomoucké a postupně se stává středem kulturního a vzdělávacího spolkového okruhu Vyškova. Svědčí o tom fakt, že spolek Katolická jednota se nikdy nedostala přes osobnost P. Bunži k plnému rozvinutí své činnosti. Žila do značné míry nezaviněně v jeho stínu a omezovala se hlavně na ochotnickou divadelní činnost. Tento fakt dokresluje Bunžovu osobnost, jeho snahu být u všech důležitých věcí a rozhodování.¹⁸

V době války koná svoji kněžskou práci, ale kontaktu s okupační mocí se přeci jen nevyhne. Mše svaté se musely sloužit v německém jazyce, což Bunža odmítal. Latinu považoval za jediný jazyk platný při mších pro všechny, a tak celebroidal i on pouze v latině.¹⁹ V roce 1941 je jmenován čestným kanovníkem kroměřížským, 1945 arciknězem prostějovským.²⁰

Po 2. světové válce se stal život na Vyškovsku pro kněze Bunžova založení daleko obtížnějším. Pustil se do opravy věže děkanského kostela, který byl na konci války poškozen a sháněl peníze, jednal s radnicí a jako veřejně známá osobnost musel čelit stále ostřejším výpadům komunistů. Vyškovsko bylo komunistickým okresem a třecích ploch mezi nimi a církví bylo mnoho již před převrácením roku 1948. P. Bunža nepřímou vstupuje i do politiky. Je zvolen do představenstva Kněžské nemocenské pokladny za zemřelého

¹⁵ Ze vzpomínek p. Olgy Šchiedeckové-Pepřlové, 25. 5. 2000, In: strojopis, farnost Vyškov

¹⁶ V blízkosti kapucínského kostela pro ně nechal P. Bunža zřídit malý klášter s kaplí.

¹⁷ Po skončení války byl v letech 1946–1951 vybudován ve městě nový nemocniční areál

¹⁸ Procházka, P.: Vyškovská farnost 1945–1952. MUNI Brno 2006.

¹⁹ Graubner, J.: Kněžské osobnosti. Matice cyrilometodějská, Olomouc 2010. s. 27–29.

²⁰ Kněz, který vede vikariát. Dnes se na Moravě a ve Slezsku používá jako ekvivalent titul děkan

P. Kavana²¹ a od roku 1935 je i členem ředitelství. Jako takový vstupuje do jednání s řadou politiků, velmi dobře se zná s Msgre. Janem Šrámkem. To vše mu bude přičteno jednou k tíži.

Komunistický převrat v únoru 1948 znamenal zároveň začátek tažení proti církvi. Internace biskupů dávala tušit, že zásahy státu vůči exponovaným kněžím budou tvrdé. P. Bunža byl v té době již v seniorském věku a možná se domníval, že pro svoji bezúhonnost a vysoký věk bude represivní mocí opomenut. To se bohužel nestalo. Situaci mu neulehčil ani jeho příbuzný, synovec JUDr. Bohumír Bunža. K němu a jeho bratru Františkovi²² měl jejich strýc Bohumír laskavý a podporující vztah. Rozpoznal synovcovo nadání a pomáhal mu finančně při studiích na gymnáziu i na právnické fakultě. JUDr. Bunža záhy vstoupil do politiky, stal se poslancem a po převratu 1948 jej okamžitě vyloučili z čs. strany lidové. Podařilo se mu emigrovat a byl odsouzen v listopadu 1948 k trestu smrti in absentio.

K zatčení P. Bunži ovšem došlo až v roce 1949 a to kvůli procesu, ve kterém měl sehrát jednu z hlavních rolí. Komunisté připravili monstrproces se skupinou P. Čápa, vedoucího Kněžské nemocenské pokladny.²³ Pro lepší pochopení souvislostí je nutné uvést krátký exkurz do historie této instituce a osvětlit roli P. Bunži v ní.

Kněžská nemocenská pokladna vznikla ze snahy zajistit nemocným, starým a nemohoucím kněžím klidné a důstojné stáří i odpovídající lékařskou péči. Vedle péče lékařské a lékárnické měla zajišťovat a hradit i úkony operativní, pooperační péči a lázeňské ozdravné pobyty. Na půdě Jednoty katolického duchovenstva tuto myšlenku přednesl sekretář Jednoty F. Chýlek. Pokladna měla být lepší alternativou pro dosud nekoncepční a roztříštěné pojišťovací snahy kněžstva. Je příznačné, že se tato myšlenka zrodila v olomoucké diecézi a někteří členové Jednoty chtěli její rozšíření i mimo diecézi. Tento projekt Chýlek projednal s arcibiskupem Stojanem a ten jej postupně představil na biskupských konferencích a přijal jej za svůj. Je známo, že A. C. Stojan se nebránil novým reformním snahám, měly-li smysl. A tak Stojan pověřil Chýlka zorganizováním pokladny a ta byla 1924 založena. Sídlo měla na Kratochvílově ulici v Přerově. Myšlenka kněžského pojištění ale nebyla nakonec přijímána bez výhrad, zejména v českých zemích spíše převažovaly konzervativní postoje. Chýlek byl zcela mimořádný muž, jehož zásluhy a činnost nebyly do dnešní doby plně doceněny a odvedl za organizační výbor spoustu nezbytné úřednické práce. Přesto počet kněží, kteří v ČSR do systému pojištění vstoupili, byl daleko nižší, než si zakladatelé představovali. Pro začátek bylo dobrovolnými členy pokladny v roce 1924 jen 1676 kněží. Za této situace nemělo cenu v projektu pokračovat. Jen neústupnost a tvrdošijnost Chýlka tuto celonárodně fungující instituci zachránily, ale za cenu velmi těžkých ekonomických začátků. Na další osud Kněžské pokladny měl i nemalý vliv konec života arcibiskupa Stojana v roce 1923 a zdravotní zhroucení Chýlka z přemíry

²¹ +1934

²² Mladší synovec František rovněž emigroval, ale umírá ve Velké Británii již v roce 1950. In: Blahutka, V.: Sága rodiny Bunžů. Malovaný kraj, č. 6, 2000.

²³ Hlavačka, P.: Kněžská nemocenská pokladna v ČSR (1924–1948), MUNI Brno 2019.

pracovního vyčerpání. Kněžská pokladna ale mířila pomalu vzhůru, získávala na vážnosti mezi kněžstvem a byla podporována následujícím olomouckým arcibiskupem Prečanem, kterého v kněžské pokladně zastupoval vikář T. Funk a pražský ordinář Oliva. Prečan se stal zakládajícím členem, podílel se na vytvoření mimořádného rezervního fondu a sám do něj přispěl částkou 100 tisíc korun. To prolomilo počáteční nedůvěru vysoké církevní hierarchie, zejména když této myšlence požehnal i Svatý otec Pius XI, který poslal pokladně 33 tisíc korun. Velmi rychle se k zakládajícím osobnostem z řad katolického establishmentu přidávají veřejně známé osobnosti politického a kulturního prostoru republiky.²⁴ O bližší angažovanosti lidoveckých politiků v myšlence pojištění nejnižšího kléru nemáme mnoho zpráv. Kusé zprávy z parlamentních jednání a dobového tisku spíše vypovídají o tom, že se tito politici snažili o vytvoření právního rámce pro existenci takového výlučného projektu. Dary, ekonomické přebytky hospodaření a růst rezervního fondu umožnil pokladně hromadit majetek movitý – v roce 1948 bylo čisté finanční jmění pokladny vyčísleno na 5 milionů korun, i nemovitý – pokladna disponovala řadou lázeňských domů.

Přesto se F. Chýlek v roce 1934 nevyhnul nařčení z podvodného zacházení se jměním fondu. A byl to tehdy právě jeho přítel P. Bunža, který se z něj postavil a byl pověřen ministrem Šrámkem diskretním vyšetřováním. Celou kauzu odstartovalo udání kroměřížské, přerovské a olomoucké pobočky banky Raiffeisen, které se dostaly do finančních potíží a obvinily z nich Chýlka a přerovskou kněžskou pokladnu. Chýlka sepsal memorandum a dopis arcibiskupovi Prečanovi, ve kterém svoje jednání obhájil. A právě tento rezervní fond a hospodaření s ním bude předmětem případu Čáp a spol., ve kterém bude obviněn i P. Bunža. Další osudy pokladny v době první republiky jsou velmi zajímavé, ale již mimo rámec našeho zájmu. Odkazuji na vynikající rigorózní práci Mgr. Hlavačky, který tuto tematiku vyčerpávajícím způsobem zpracoval.

Ekonomickým správcem pokladny byl určen hlavní aktér pozdějšího politického procesu P. Alois Čáp, katecheta v Přerově. Na jeho bedrech stála většina agendy pokladny druhé poloviny dvacátých let. Vedl účetnictví, vyřizoval celou administrativu a vedl kolektiv podřízených, zodpovědných za celou správu fondu. Tento rodák z moravských Zdounek, přítel Chýlka, jmenován arcibiskupským a konzistorním radou a královéhradeckým biskupským notářem, požíval všeobecné vážnosti a úcty. V době okupace byl zatčen gestapem a po smrti Chýlka v Buchenwaldu v roce 1945 byl jmenován do čela Kněžské nemocniční pokladny.

Není divu, že se již v dubnu 1948 dostal do hledáčku tajné komunistické bezpečnosti, spolu s Bunžou a dalšími členy ředitelství pokladny. První neblahou vlašťovkou Čápovala osudu bylo jeho vyloučení ze Svazu osvobozených politických vězňů 4. dubna 1948. V říjnu 1949 byl zatčen. Předmětem jeho obžaloby bylo zpronevření mimořádného podpůrného fondu pokladny a nezákonné převedení majetku organizace. Pokladna byla totiž po roce

²⁴ Například senátor a kanovník Eduard Kavan, dále ministr Msgre Jan Šrámek a další osobnosti

1948 v nucené likvidaci dle nařízení komunistické vlády a Čáp pokladnu vedl až do jejího konce. I to mu bylo přičteno k tíži. Řečeno dnešní terminologií – vedení pokladny bylo obviněno z tunelování.

P. Bohumír Bunža odcestoval vlakem 11. října 1949 na zasedání Jednoty katolického duchovenstva do Kroměříže a zde byl státní bezpečností zatčen. O chystaném zatčení věděl a s ním i jeho okolí. P. Čáp byl zatčen 1. října a Bunža si dokázal spočítat, že je také v pořadníku státní tajné policie. O jeho posledním dnu máme svědectví. P. Marie Tesařová, Bunžova známá, s ním cestovala do Kroměříže. Na nádraží se rozmýšlel, zda si lístek koupit a do Kroměříže vůbec jezdit. Pak si ale povzdechl, že je jedno, kde jej policie zatkne. P. Tesařová jej doprovodila k dolní bráně Podzámecké zahrady a zde se s knězem rozloučila. Byla jedna z posledních civilních osob, které P. Bunžu viděly na svobodě.²⁵ Jak se o jeho zatčení dozvěděla jeho kuchařka, paní Anežka Otevřelová, utrpěla záchvat mrtvice, ze kterého se již nevzpamatovala. Byla převezena do nemocnice, která byla tehdy v budově vyškovského gymnázia a záhy zemřela.

První výslechy proběhly v Olomouci. Bunža byl dotazován na vytvoření rezervního fondu, na obvinění Chýlka a svoji účast na jeho obhajobě v roce 1934. Ve snaze zabránit úplnému rozkradení majetku kněžské nemocenské pokladny část finančních fondů před likvidací převedl na kněze olomoucké diecéze. Z toho chtěla státní bezpečnost vyrobít případ defraudace, o kterém měl vědět i arcibiskup. Od samého začátku vyšetřování se s ním i s Čápem jednalo jako s usvědčeným zločincem. Byl vinen již v okamžiku sdělení obvinění. Policejní výslechy probíhaly podle osvědčeného scénáře. Neustálý tlak, odmítání spánku a pravděpodobný fyzický atak, který neminul ani stárnoucího kněze Bunžu. O průběhu vyšetřování existují hodnověrné zprávy především z memorand A. Čápa, který se dlouho a neúspěšně pokoušel o svoji rehabilitaci v 60. letech. Čáp popsal metody fyzických útoků vyšetřovatelů, které byly mnohdy dost rafinované. Čápa například ve věznici zbil muž, který ve vyšetřovací místnosti „opravoval“ potrubí. Využil nepřítomnosti vyšetřovatele a Čápa brutálně napadl. Na jeho stížnost bylo uvedeno do protokolu, že onen neznámý opravář podlehl spravedlivému rozhořčení nad zrádcem a defraudantem a jeho totožnost je vyšetřovatelům neznámá.

Od samého začátku vyšetřování byl P. Bunža obviněn z těžkých hospodářských zločinů – především krytí osoby F. Chýlka a zamaskování jeho údajné viny při defraudaci z roku 1934. To měl Bunža zajistit po dohodě s ministrem Šrámkem, aby neutrpělo dobré jméno církve. Vyšetřovatelé zcela opomenuli fakt, že se Chýlka obratem očistil sám a z pozůstalostního řízení v roce 1945 vyplynulo, že disponoval zbytkovým jměním ve výši 162 977 K. Kněžská nemocenská pokladna sice měla v té době rizikové vklady, hypotéky a půjčky, jejichž návratnost byla diskutabilní, ale nebyla v žádné katastrofické ztrátě.

²⁵ Ze vzpomínek p. Marie Tesařové na zatčení P. Bunži, strojopis, archiv farnosti Vyškov, tamtéž.

Dalším zločinem P. Bunži bylo zřízení „Fondu P. Ferdinanda Chýlka“ v roce 1946 za účelem naplnění jeho závěti. Z výnosu fondu mělo být financováno chirurgické sanatorium a provoz nemocnice. Bunža byl obviněn z vyvedení peněz z fondů a ze snahy zamaskování Chýlkovy účasti na machinacích. Protože byl po roce 1945 členem Správního sboru pokladny, do obvinění byl zařazen nezákonný pokus vyvedení peněz pokladny nikoli státu, ale do rukou církve. Dnes je prokázáno, že nařízená likvidace pokladny komunistickými orgány proběhla ze strany Čápa a Bunži čistě a nebyl tak podán zákonný důvod k zatčení osob v roce 1949.

P. Bunža v klidných dobách v kruhu rodiny. (Foto farnost Vyškov)

Po prvních výsleších byl P. Bunža převezen do Prahy do věznice na Pankráci. Jeho zdravotní stav nebyl dobrý již před zatčením a po 13 měsících věznění se u starého kněze začaly projevovat fatální příznaky selhávání organismu. Byl podroben známému koloběhu těžkých výslechů, které byly prokazatelně inscenovány a dozorovány sovětskými poradci. Byl v přísné samovazbě, a přesto se jej v Praze pokusila na Pankráci dvakrát navštívit farnice p. Petránková. Neuspěla a jen na sebe přitáhla pozornost tajné policie.²⁶

P. Bunža byl vyšetřovateli veden jako člen protistátní skupiny a obžaloba byla nakonec sestavena takto:

- podílel se na úmyslu církevní hierarchie zvrátit mocenské postavení komunistické strany
- usiloval o návrat společnosti ke kapitalistickému zřízení
- zpronevěra a pokus o zavlčení mimořádného peněžního fondu kněžské pokladny ve výši 4 milionů korun
- vyvedení peněžního fondu kněžské pokladny před tím, než měl připadnout Ústřední národní pojišťovně
- zločinné spolčení

Kapitál pokladny měl být vyveden za aktivní účasti a pomoci odborového rady ministerstva práce a sociální péče Dr. Schrutze²⁷ a měl sloužit k osobnímu obohacení biskupů.

Většina obviněných pod nátlakem fyzickým a psychickým postupně souhlasila s formulací obvinění a podepisovala protokoly. Mezi prvními podlehl tehdejší profesor Arcibiskupského gymnázia P. Vrana, který byl do procesu zapleten. Protokoly nakonec podepsal i hlavní obviněný P. Čáp, zejména když viděl, že vyšetřování směřuje k obvinění ve smyslu paragrafu 1-5, za což hrozil trest smrti. P. Bunža podle protokolu vypovídal takto: „Při výslechu se projevoval lhostejně, pro poměrně vysoké stáří má špatnou paměť, kladené otázky zodpovídal podle skutečnosti.“²⁸ Jenže to už se přibližoval kvapem 17. říjen 1950.

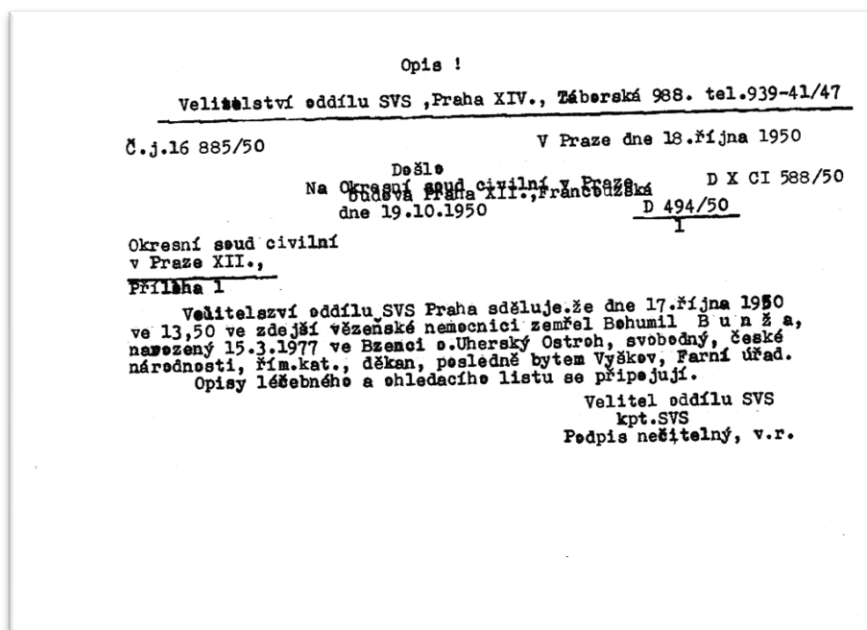
Jak zemřel P. Bunža?

Strohé oznámení z pankrácké věznice v Praze sděluje přípisem Okresnímu civilnímu soudu den a hodinu Bunžovy smrti. Součástí oznámení je i léčebná zpráva! To jistě vytváří dojem, že nemocný a starý kněz v těžkých podmínkách dospěl ke smutnému, leč očekávanému konci. Jenže. Jenže několik zásadních věcí s tímto tvrzením nesouhlasí.

²⁶ In: vzpomínka na P. Bunžu, farnost Vyškov

²⁷ Ve vazbě se pokusil o sebevraždu

²⁸ Vyšetřovací spisy V-6438/MV Čáp Alois a spol.

In: kopie v majetku farnosti Vyškov

Především existuje pitevní protokol kněze, který obsahuje velmi zajímavé údaje.²⁹ Podle něj trpěl hnisavým zánětem plic a mozku, bezprostřední příčinou smrti byl však edém mozku a zlomenina krční páteře. Zánět plic je sám o sobě velmi vážnou komplikací starého člověka a lze si představit, že je s ním z vazby umístěn do vězeňské nemocnice. Oznámení vězeňské správy o jeho úmrtí ostatně výslovně uvádí, že k smrti došlo 13.50 hod. ve vězeňské nemocnici. Kde by ale Bunža přišel na lůžku, pravděpodobně v bezvědomí, k edému mozku a zlomenině krční páteře?

Pitevní protokol bohužel neuvádí, zda se jednalo o edém celého mozku nebo jen o lokální ložisko. To by totiž nasvědčovalo spíše úrazu nebo následkům bití do hlavy.

Zlomenina krční páteře, chceme-li zlomenina vazů je kupodivu dost komplikovaným případem sama o sobě. Vaz si lze totiž zlomit několika způsoby, ale prakticky vždy se jedná o fatální úraz. Bývá způsoben pohybem dopředu – dozadu (typické pro dnešní autonehody) nebo rotačním pohybem do stran – pak není vyloučena přítomnost dalšího člověka.

Sebevraždu i fingovanou lze vyloučit. Bunža totiž neměl na krku strangulační rýhu, ani zhmožděniny, typické pro škrcení. Jeho úraz v kombinaci s edémem mozku svědčí daleko spíše o pádu. Vězni, zvláště obvinění z těžkých zločinů, bývali po věznici eskortováni vždy s ostrahou minimálně jednoho muže a s pouty na ruku, spoutanými dopředu. Pokud starý muž ztratí na schodech vědomí nebo ho přepadne slabost, následující pád může mít smrtelné následky. Otázka je, proč nebyl zachycen ostrahou a zda mu dokonce nebylo pomoheno. Nevíme. Kde P. Bunža zemřel? Ve věznici a do nemocnice byl převezen? Nebo je celá nemocniční zpráva vyhotovena na objednávku až po knězově smrti? S největší

²⁹ Hlavačka, P.: Kněžská nemocenská pokladna v ČSR (1924–1948), MUNI Brno 2019.

pravděpodobností konec P. Bunži zůstane zahalen tajemstvím. Lze asi vyloučit plánovanou vraždu, protože v procesu jeho výpovědi „nepřekážely“ a pro jeho stáří se s ním nepočítalo jako s hlavním obviněným. Zda se eskorta z nějakého důvodu rozhodla ukončit život starého muže se nedozvíme. Že nebylo vše v pořádku, o tom nás i dnes přesvědčuje příkrý rozpor oficiální zprávy o jeho úmrtí a pitevní protokol. Jistě si tenkrát vyšetřovatelé vůbec neuvědomovali, že by se někdo mohl Bunžovou smrtí opět zabývat a na rozpory poukázat.

Z hlediska tehdejších souvislostí a nezákonnosti zatčení je knězova smrt zcela zjevnou vraždou. Zbytečnou, nesmyslnou a ptáme-li se proč... protože soudruzi mohli.³⁰

³⁰ Osobnost kněze byla po roce 1989 ve Vyškově zapomenuta. O jeho památku se postaral především farní úřad ve Vyškově. Dnes místní Komunitní centrum nese jeho jméno.